

23.6.1990

12 Milliyet

Pierre Loti

Selâm İLERİ

NESL-i Ahir'i okumayı sürdürüyorum. Halit Ziya Uşaklıgil, kendisinin de belirttiği gibi, tefrika halinde kalmış bu romanında kimi bölümleri gerçekten başka yazılara dönüştürmüş, başka yazılarında kullanmış. Romanın ana kişilerinden Süleyman Nüzhet'in, somut yaşamda, Halit Ziya'yla akrabalığı bile düşünülebilir. En azından duyuş, değerlendirilş açısından. Yabancı trupların payitahttaki gösterilerini izlemiş olan Nüzhet, tıpkı Kırk Yıl'daki Halit Ziya gibi, istibdatla birlikte seyirlik sanatlarımızın çağdaşlaşmadan çökmesine yeriniyor. Benzerlikleri çoğaltmak mümkün.

Bu son roman Pierre Loti'den de söz açıyor. Mücella ile Seniye, bu iki yan kişi, **Mutsuz Kadınlar**'a esin kaynağı olmuş gerçek kişiler gibi alımlanıyor. Yeri gelmişken, İttihat ve Terakki'nin o heyecanlı ülkülerle dolu günlerinde Halit Ziya, Loti'ye veryansın ediyor. Süleyman Nüzhet, **Mutsuz Kadınlar**'ı okumaktadır, Loti'den pek hoşlanmadığını açıklar:

"(...) yazarın kendi kişiliği ile ilgili gençleri sevme düşkünlüğüne, **sevda emellerine dokunmak istemiyor...**" ve birkaç sayfa sonra: "İstanbul'da yıllarca yaşayan, Mahmut Paşa Kahvesi'nde nargile ve okkalık fincanlarla kahve içen, Eyüp'te ev tutup bir Türk efendisinin yaşayışı gibi yaşayan bütün kentin sokaklarını 'bestur! bestur!' diye dolaşan, **Göksu'da küklerle eill yaşının önüne geçilemez çekici isteklerini gezdiren şalrın Beyoğlu'nda, Boğaziçi'nde, Kâğıthane'de, Kapalıçarşı'da herkesle birlikte, herkes gibi yaşayan Türk hanımlarına bir kez olsun rastlamadığı kanısına varmak gerekirdi."**

Halit Ziya, örtük anlamlarla yüklü bu saptayimlarla da yetinmiyor, Pierre Loti'nin pudralar süründüğünü yazıyor. Ne var ki, ne **Mutsuz Kadınlar**'ın ne Pierre Loti'nin adlarını anıyor. Sezdiri yöntemini yeğliyor.

Büyük romancımızın, insan duyguları kuyumcusunun anlatımına yaraşmayacak şu satırlardan sonra bir kez daha Abdülhak Şinasi Hisar'ın **İstanbul ve Pierre Loti**'sini karıştırdım. Abdülhak Şinasi, Halit Ziya ya da Nâzım Hikmet gibi edebiyatçılarımızın tersine, Loti'yi eşsiz bir Türk dostu olarak tanıtıyor. Kişisel yaşamını kurcalamaktan özenle kaçındığını fark ediyoruz. Kitap boyunca bu konuda tek bir saptayım söz konusudur: İmparatorluğumuzun bütünlüğünü savunan Fransız romancıya Bulgarlar, Rumlar, Sırp-lar, Ermeniler "en adi, bayağı ve hatta müstehcen tezyifler, hakaretler, iftiralar ve hatta tehditlerle" gözdağı vermek istemişler.

Pierre Loti, Türk dostu muydu, yoksa ülkemizin sorunlarını kavrayamamış bir Şark hayranı mıydı; daha da önemlisi, emperyalist amaçlara hizmet eden bir çıkarıcı mıydı? Kesin yanıt bulmak çok güç.

Bununla birlikte **Nesi-i Ahir** yazarının birkaç yıl sonra Loti'nin yardımına, aracılığına muhtaç kalmış olması hayli düşündürücü geliyor. 1910 yılında Sultan Reşat'ın kabul ettiği Fransız romancıyı, Halit Ziya, yine bir ahlak düşkünü, gülünç bir yaratık niteliyle çizer: "Onun boyunun kısıklığını daha da saklamak için yüksek ökçeler, benzinin uçukluğunu örtmek için bir kadın gibi boyalarla görünce..." Oysa bir heyet Paris'e gidecek, ülke yararına bir yayın kampanyası açmak isteyecek, Fransız basınından hiç mi hiç ilgi görmeyecektir. Heyette bulunan Halit Ziya'yı Loti sevgiyle karşılar; bir edebiyat dergisinde **Aziyade** yazarının ricasıyla ancak tek bir makale yayınlanabilir. Acı ve ibret verici serüveni Abdülhak Şinasi, **Saray ve Ötesel**'nden iz sürer gibi çıkarmış, eserine aktarmış.

Büyük romancımızın böylesi çelşik duygulanımlarına kendimce anlam verebiliyorum. **Aşk-ı Memnu**'da Bihter'in trajik dünyasını yetkin bir dille tasvir eden Halit Ziya, o zamanlar, Tevfik Fikret'in bir sorusu üzerine, romanında mahkûm etmediği Bihter'i birdenbire kocasını aldatmış düşkün bir kadın gibi gösterir, göstermek zorunda kalır. Çifte ahlak hangi aydınımızın belirgin seçimi olup çıkacaktır.

Yalnız aydınımızın mı? Pierre Loti bu bakımdan çok daha tehlikeli bir örnek. **Aziyade**'de romanın baş kişisi, sevgilisi ile buluşmasını sağlayan Samuel'in elini tutunca ürperir ve Şark'ta şehvetin insanı kim bilir nerelere sürükleyeceğini düşünür. Halit Ziya'nın makyajlı bir çehreyle gördüğü o romancı...

Oysa trajik olan soyluluğunu koruyor: ister istemez **Bir Acı Hikâye**'yi, Vedad'ı hatırlıyorsunuz.

Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği
Taha Toros Arşivi

* 0 0 1 5 8 2 4 0 5 0 1 0 *